

Katowice 25.08.2024

Prof. dr hab. Waldemar Wojtasik
Instytut Nauk Politycznych
Uniwersytet Śląski w Katowicach

Recenzja dysertacji doktorskiej „*Autoidentyfikacje ideowe młodej lewicy i młodej prawicy w Polsce w latach 2015–2020*” (ss. 479) autorstwa Pani mgr Eweliny Nowakowskiej, Rozprawa doktorska napisanej pod kierunkiem dr. hab. Mikołaja Cześnika prof. USWPS

Niniejsza recenzja sporządzona została w związku z decyzjami Rady Naukowej Instytutu Nauk Społecznych Uniwersytetu SWPS z dnia 15 maja 2024 r., o powołaniu mnie w skład komisji w postępowaniu doktorskim mgr Eweliny Nowakowskiej w dziedzinie nauk społecznych, w dyscyplinie nauki o polityce i administracji oraz wyznaczeniu mnie na recenzenta. Jest sporządzona zgodnie z przepisami ustawy z dnia 20 lipca 2018 roku – Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (Dz.U. 2021, poz. 478 z późn. zm.).

1. Wstęp

Pojęcia lewicy i prawicy są wciąż aktualne we współczesnym świecie i stanowią podstawowe kategorie analiz politologicznych, które pomagają w zrozumieniu i porządkowaniu różnorodnych ideologii, wartości oraz programów politycznych. Dla wielu osób identyfikacja z lewicą lub prawicą stanowi najważniejszy element ich tożsamości politycznej. Pojęcia te pozwalają jednostkom na określenie swojego miejsca w spektrum politycznym, co ułatwia komunikację polityczną i zrozumienie między grupami o podobnych poglądach. Reprezentują one przy tym dwa odmienne spojrzenia na kwestie ekonomiczne, społeczne i polityczne. Choć ewoluowały z czasem, dostosowując się do zmieniających się odniesień politycznych, nadal stanowią kluczowe ramy dla analizy politycznej. Lewica tradycyjnie opowiada się za większą równością, interwencjonizmem

państwa w gospodarkę oraz obroną praw mniejszości. Prawica natomiast zwykle stawia na wolny rynek, indywidualizm oraz tradycyjne wartości. Ten podział pomaga wyborcom identyfikować się z kandydatami, partiami politycznymi i ich programami. Często różnią się w podejściu do zmian społecznych. Lewica zazwyczaj popiera progresywne reformy, które mają na celu zmianę status quo, natomiast prawica często broni tradycyjnych struktur społecznych i kulturowych. Te różnice są istotne w debatach na temat takich kwestii jak prawa mniejszości, imigracja czy polityka klimatyczna.

Badania nad zagadnieniami związanymi z lewicą i prawicą współcześnie są niezbędne do zrozumienia i analizy szerokiego spektrum aktywności politycznych, co z kolei umożliwia głębszą refleksję nad kierunkami rozwoju współczesnych społeczeństw i systemów politycznych. Studia nad tymi pojęciami pomagają zrozumieć, jak różne ideologie wpływają na kształtowanie polityk publicznych, decyzje władcze i reakcje społeczne. Analizując te podziały, politolodzy mogą lepiej zrozumieć, jak różne grupy polityczne wpływają na procesy demokratyczne i jak te procesy ewoluują w czasie. Służą również analizie zachowań wyborczych i politycznych. Umożliwiają zrozumienie preferencji wyborczych obywateli i pozwalają na identyfikację, dlaczego pewne grupy społeczne popierają określone kierunki polityki i jak te preferencje zmieniają się pod wpływem różnych czynników, takich jak zmiany gospodarcze, kryzysy społeczne czy nowe ruchy społeczne. Badania politologiczne nad lewicą i prawicą pozwalają również na skuteczniejszą analizę prowadzonych polityk publicznych. Pomagają ocenić, jak różne podejścia ideologiczne wpływają na konkretne decyzje dotyczące polityki gospodarczej, społecznej, edukacyjnej czy zdrowotnej. Dzięki temu można lepiej przewidywać skutki wdrażanych polityk oraz ich odbiór społeczny.

Szczegółowe badania nad autoidentyfikacjami lewicowymi i prawicowymi wśród młodzieży są istotne, ponieważ nowe pokolenia kształtują przyszłe kierunki rozwoju politycznego i społecznego. Wybory ideologiczne młodzieży odzwierciedlają zmiany społeczne, kulturowe i ekonomiczne, które wpływają na ich poglądy i wartości. Zrozumienie, jak młodzi ludzie identyfikują się politycznie, pozwala estymować przyszłe trendy w polityce, a także zrozumieć, jakie wartości i priorytety mogą dominować w przyszłych debatach publicznych. Ponadto, badania te mogą ujawniać, jak faktory takie jak edukacja, media, rodzina i otoczenie wpływają na kształtowanie się tożsamości politycznej, co jest kluczowe dla zrozumienia dynamiki społecznej i politycznej w dłuższej perspektywie niż tylko najbliższe wybory. Z powyższych powodów wybór tematu rozprawy doktorskiej Pani Eweliny Nowakowskiej uważam za trafny, społecznie potrzebny i naukowo uzasadniony.

2. Ocena dysertacji

Przedstawiona do recenzji dysertacja składa się ze Wstępu, pięciu rozdziałów, Zakończenia, Załączników, Spisu tabel oraz Bibliografii. Struktura pracy jest logiczna i została podporządkowana zadaniu badawczemu. W oczy rzuca się obszerność rozdziału trzeciego, którego rozmiar jest znacząco większy niż pozostałych. Ma to jednak swoje uzasadnienie w jego przedmiocie, którym jest przedstawienie wyników własnych badań Doktorantki. Pracę rozpoczyna Wstęp, w którym zostały wyodrębnione części metodologiczne i deskryptywne (te drugie dotyczą przede wszystkim struktury pracy). Jako główny cel pracy wskazano ukazanie procesu konstruowania tożsamości ideowych młodych w Polsce po 2015 roku (s. 19). Cele szczegółowe zostały określone jako próba znalezienia odpowiedzi na pytania, które Doktorantka formułuje w sposób następujący: *"Za cel stawiałam sobie uzyskanie wiedzy o tym, czym dziś jest lewicowość, a czym prawicowość dla młodych w Polsce. Co oznacza być lewicowcem, a co prawicowcem? Jakie sensy i znaczenia młodzi ludzie przypisują tym dwóm kategoriom? Co różni te osoby? Gdzie przebiegają granice samoidentyfikacji? Co stanowi o przynależności do lewicy, a co o przynależności do prawicy? Jakie stosunki układają się między tymi światami społecznymi? Jakie wartości, zachowania i postawy są dla tych światów ważne? Ponadto moje studium jest próbą odpowiedzi na pytanie, czy kategorie lewica, prawica (a także młoda lewica i młoda prawica) występują wśród młodych i co według nich oznaczają. W mojej rozprawie doktorskiej pragnę określić, co jest tą wartością, wokół której zarysowuje się myśl – która każe myśleć o własnej ideowości w ten, a nie inny sposób. To podstawowe zadanie, które stawiam sobie w niniejszym opracowaniu."* (s. 15-16).

Właściwa część pracy składa się z pięciu rozdziałów, z których dwa pierwsze mają teoretyczny charakter. W pierwszym rozdziale Autorka analizuje pojęcia lewicy i prawicy w kontekście nauk społecznych i humanistycznych, śledząc zmiany ich historycznego znaczenia i ewolucję od czasów Rewolucji Francuskiej po współczesność. Rozdział zawiera także omówienie istoty konserwatyzmu i liberalizmu, przegląd literatury dotyczącej tych pojęć w różnych okresach historycznych, oraz dyskusję na temat ich wymiaru kulturowego. Szczególnie koncentruje się na symbolicznym i mitycznym aspekcie myślenia o lewicy i prawicy oraz wyjaśnia pojęcie tożsamości ideowej. Część ta porusza także zagadnienia refleksyjności podmiotu w kontekście społeczno-politycznym oraz kontekstowość znaczeń w polityce, zwłaszcza w odniesieniu do autoidentyfikacji lewicowych i prawicowych, włączając w to kategorie młodości i generacji młodych.

W drugim rozdziale skupiono się na analizie pojęć lewicy i prawicy w rodzimym kontekście po 1989 roku. Opisuje on główne osie społecznych podziałów oraz tendencje w samoidentyfikacji politycznej młodzieży, uwzględniając wybrane okresy. Szczególną uwagę poświęca zmianom społecznym i politycznym po 2015 roku, takim jak reformy ekonomiczne wprowadzone przez PiS, populizm, cyfryzacja, migracje, mobilność, przemiany obyczajowe oraz kwestie klimatyczne. Uwaga ta wynika ze społecznej dekonstrukcji analizowanych pojęć. Autorka postrzega młodą lewicę i prawicę jako zindywidualizowane społecznie wspólnoty idei, analizując różnice między nimi a starszymi pokoleniami osób o lewicowych i prawicowych postawach.

Cześć badawczą pracy stanowią kolejne 3 rozdziały. W trzecim Autorka przedstawiła wyniki i analizę jakościowego rozumienia pojęć lewicowości i prawicowości w Polsce po 2015 roku, opierając się na wynikach swoich badań. Następnie skonfrontowała wyniki analiz źródłowych z wynikami badań jakościowych, które miały na celu zidentyfikowanie badanego problemu w kontekstach społecznym, kulturowym i politycznym. Podjęła także próbę odtworzenia tego, co jej respondenci określali jako lewicowe i prawicowe, i na podstawie analizy wywiadów z badanymi stworzyła siatki pojęciowe lewicowości i prawicowości młodych w Polsce po 2015 roku. W toku dalszej pracy ukazała wspólne oraz różne konstrukty ideologiczne, wokół których młodzi z lewicy i prawicy budują obecnie swoje rozumienie polityki i tożsamość. Badania te pokazują, że wśród młodych zanika polityczne centrum, a analiza wskazuje, że młodzi z lewicy i prawicy formułują złożone definicje lewicowości i prawicowości, odzwierciedlające ich biograficzno-historyczne doświadczenia i kontekstualne wydarzenia. Czwarty rozdział dotyczy ideowych wymiarów młodej lewicy i prawicy w Polsce po 2015 roku i poświęcony został klasyfikacjom ideowym w kontekście interakcji społecznych między młodą lewicą a młodą prawicą, a na jego końcu zaproponowano redefinicję podziału ideowego młodych w Polsce. Autorka skupiła się na biograficznych i pokoleniowych doświadczeniach młodych ludzi, ukazując, jak rozumieją oni swoje tożsamości ideowe, w tym wpływ procesu socjalizacji politycznej i kontekstu społecznego na ich motywacje, zapatrywania i postawy. Ukazano w nim, jak młodzi członkowie tych środowisk postrzegają swoje ideowe światy oraz na ile rozumieją się wzajemnie. Szczególną uwagę poświęcono wartościom i postawom, które mają formacyjny wpływ na członków danej ideowej grupy, opisując zarówno fundamentalne elementy, jak i te pośrednie, których wpływ nie jest oczywisty.

Doktorantka przedstawiła proces kształtowania się tożsamości ideowych badanych i próbę jego wyjaśnienia. W ostatnim rozdziale Autorka skupiła się na przedstawieniu wniosków wynikających z przeprowadzonych analiz, koncentrując się na zrozumieniu zmian społecznych młodego pokolenia w Polsce, szczególnie w kontekście ich ideowej samoidentyfikacji na osi lewica-prawica. Zadała również przekrojowe pytanie: czy obecnie w Polsce mamy do czynienia z konfliktem idei, czy z konfliktem pokoleń? Odpowiedzi na to pytanie zostały rozwinięte w kolejnych podrozdziałach, które ukazują zmiany w podejściu młodych osób o identyfikacjach lewicowej i prawicowej do wybranych zagadnień. Autorka opisała relacje między młodymi a starszymi uczestnikami życia politycznego w Polsce, w obszarach, w których młodzi aktywnie uczestniczą. Skonstatowała także, że ideowe postawy młodych są przeżywane inaczej niż przez starszych, a niektóre elementy i narracje, wcześniej nieważne, zyskały na znaczeniu, podczas gdy inne utraciły swoje symboliczne znaczenie w społeczno-politycznej przestrzeni kraju.

Merytoryczną część pracy spina klamrą Zakończenie, w którym zawarto refleksję na temat społeczno-politycznych podziałów w kraju, a które identyfikują respondenci przeprowadzonego badania. Jego problematyka wiąże się z ujawnionymi pokoleniowymi różnicami, krytyczną oceną debaty publicznej w Polsce oraz procesami politycznymi, społecznymi, kulturowymi i ekonomicznymi, które zachodzą zarówno w kraju, jak i na świecie. Pani Ewelina Nowakowska sugeruje, że te procesy mogą prowadzić do wyłonienia się nowych sposobów myślenia o lewicowości i prawicowości w Polsce, które odzwierciedlałyby nowe wizje polityki, społeczeństwa i świata. W kontekście tych rozważań stawia pytanie: na ile wizje proponowane przez młodych przedstawicieli lewicy i prawicy w Polsce są rzeczywiście alternatywne? Na podstawie ujawnionych narracji badanych można stwierdzić, że sami postrzegają swoje działania jako alternatywę wobec świata zdominowanego przez starsze pokolenie. Wybierają więc inne rozumienie lewicowości i prawicowości, a alternatywność tych wizji jest zależna od kontekstu społeczno-politycznego, w którym są analizowane.

Cytowane konkluzje potwierdza dokonana przez Autorkę operacjonalizacja redefinicyjna podziału ideowego występującego wśród młodych w Polsce (s. 349). W trakcie analizy zauważa ona, że dotychczasowe społeczno-polityczne podziały w Polsce ulegają dezintegracji, a wśród młodego pokolenia dochodzi do istotnej zmiany wartości i postaw. Chociaż tożsamości ideowe ulegają

rozmyciu, to znaczenie podziałów nadal pozostaje istotne, choć ich znaczenia są na nowo definiowane. Na kształtowanie się postaw młodych wpływają takie czynniki jak mobilność, migracje, nowe media, konsumpcjonizm, populizm, zmiany klimatyczne, popkultura, przemiany obyczajowe, kryzys demokracji liberalnej oraz makroekonomiczne zmiany wprowadzone przez PiS. Czynniki te znacząco wpływają na mechanizmy autoidentyfikacji, postrzeganie lewicy i prawicy oraz związaną z nimi aksjologię. W swojej interpretacji Doktorantka stwierdza, że pewne elementy i narracje młodych, które wcześniej nie były uważane za istotne, zyskują na znaczeniu, podczas gdy inne, związane ze starszym pokoleniem, tracą swoje symboliczne znaczenie. Trudno jest też jednoznacznie określić kryterium różnicujące, które można by przypisać wyłącznie lewicy lub prawicy. Młodzi ludzie, zwłaszcza z kręgów prawicy, pod wpływem zmian cywilizacyjnych uznają gruntowną konieczność rewizji doktryn politycznych. Pojęcie "prawica" traci dziś znaczenie jako narzędzie do klasyfikacji zjawisk społeczno-politycznych, szczególnie wśród młodych ludzi. Dotychczas w Polsce była ona postrzegana przez pryzmat stosunku do antykomunizmu, tradycyjnych wartości i zmian społecznych. W dyskursie prawicy zauważa się postawy antykomunistyczne, skrajnie radykalne oraz neokonserwatywne. Przytoczone konstatacje potwierdza główny wniosek recenzowanej dysertacji, sprowadzający się do tego, że granica między światami ideowymi młodych w Polsce współcześnie przebiega w stosunku do zachodzącej modernizacji kulturowej. To, co różni młodych identyfikujących się poprzez lewicę i prawicę, to sposoby i rozumienie tejże modernizacji wraz ze sposobami reagowania na nią (s.411).

Całość recenzowanej pracy odpowiada zadaniu badawczemu sformułowanemu we Wstępie. Jest podporządkowana poszukiwaniu naukowych odpowiedzi dotyczących rozumienia pojęć lewicy i prawicy wśród młodych, racjonalizując szeroko zarysowany kontekst problemowy. Biorąc to pod uwagę, Pani Ewelina Nowakowska musiała w ten sposób wytyczyć ścieżki problemowe, aby były względem siebie komplementarne pod kątem istotności problemów i zakresu badań empirycznych. Warto również podkreślić walory techniczne pracy. Pierwszym jest język, naukowy i klarowny, ale zarazem zrozumiały i nieuciążliwy dla czytelnika. Instytucjonalne odwołania pojęciowe, pomimo znacznego stopnia skomplikowania (wynikającego zarówno z kwestii specjalistycznych jak i dynamiki zmiany opisywanych zjawisk lewicowości i prawicowości) zostały zinterpretowane właściwie i spójnie poprowadzone przez całość pracy. Klarowność struktury wewnętrznej

poszczególnych rozdziałów jest wspierana przez dyscyplinę badawczą i brak przedmiotowych dygresji, które mało (albo wręcz nic) wnoszą do realizacji zadania badawczego. W nielicznych miejscach można dostrzec drobne błędy stylistyczne. Przypisy i odsyłacze w rozprawie zostały wykonane prawidłowo. Biorąc pod uwagę wymiar formalno-warsztatowy przedstawiona praca jest na dobrym poziomie, cechuje ją staranność i zadbanie o szczegóły.

3. Konkluzja

Konkludując, rozprawa doktorska Pani mgr Eweliny Nowakowskiej jest pracą oryginalną, dotyczy ważnego z poznawczego punktu widzenia zagadnienia i realizującą cele, które zostały sformułowane w chwili konstruowania zadania badawczego. Biorąc powyższe pod uwagę stwierdzam, że dysertacja pt. „*Autoidentyfikacje ideowe młodej lewicy i młodej prawicy w Polsce w latach 2015–2020*” jest udanym przykładem rozprawy doktorskiej. W związku z powyższym wyrażam jednoznacznie pozytywną opinię, że spełnione zostały wymogi postawione przez przepisy ustawy z dnia 20 lipca 2018 roku – Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (Dz.U. 2021, poz. 478 z późn. zm.) oraz inne, powiązane akty prawne w odniesieniu do stopnia naukowego doktora. Tym samym wnioskuję o dopuszczenie mgr Eweliny Nowakowskiej do kolejnych etapów postępowania w przewodzie doktorskim.

W. Wojtasik

Waldemar Wojtasik

Signed by /
Podpisano przez:

Waldemar Leszek
Wojtasik
Uniwersytet Śląski w
Katowicach

Date / Data: 2024-
09-03 06:44